

UNA NOVA RELACIÓ AMB L'AIGUA

**Un exemple que ens pot ajudar
a reformular les polítiques
públiques i la gestió dels
recursos al Nord Global**

Els darrers anys els debats en torn de l'aigua s'han intensificat. Un dels aspectes més recents és el de la perspectiva de gènere.

Estudi realitzat gràcies a la Convocatòria de subvencions per a la realització de programes concertats que posin en relació les 3 línies estratègiques del Pla director i programes concertats d'educació per al desenvolupament. Línia 2. Programes d'educació per al desenvolupament 2017 – 2019 de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament *Els impactes en DDHH i gènere de pràctiques i polítiques de desenvolupament econòmic en l'àmbit dels recursos alimentaris, energètics i hídrics dels pobles a l'Àfrica nord occidental, Catalunya i la UE.*

TAULA DE CONTINGUTS

06	Presentació
08	Introducció
09	Objectius i hipòtesis de treball
12	L'ecofeminisme i els drets emergents. Eines per a la transformació L'ecofeminisme, una resposta integral al col·lapse global Un marc emergent: els drets econòmics, socials i culturals són drets fonamentals
18	La remunicipalització de l'aigua per la recuperació de la vida
20	Les Dones d'Aigua de Terrassa, un exemple de bones pràctiques al Nord Global Té gènere l'aigua? Una nova relació amb l'aigua. Un exemple que ens pot ajudar per reformular les polítiques públiques i la gestió dels recursos al Nord Global
26	Conclusions
29	Bibliografia

00. PRESENTACIÓ

El present treball s'emmarca en el projecte El control de l'aigua i el seu impacte sobre els drets econòmics, socials i culturals. Això ve donat pel fet que en el marc de les sobirania i les relacions Nord-Sud, en clau mediterrània, es va considerar necessari mostrar l'existència de patrons que es repeteixen de forma global, en termes extractius, però no necessàriament des del vector centre – perifèria.

L'anàlisi a través de l'estudi de les pràctiques i l'organització social en torn els recursos hídrics, així com l'exercici de les sobirania i formes de govern, així com dels factors que intervenen en les seves tensions i limitacions son fonts d'informació que permeten l'establiment d'aquests patrons. D'altra banda, era del tot necessari analitzar des de l'eix Nord – Sud, per tal d'establir quins aspectes de l'extractivisme intervenen en els canvis que es produeixen en les formes d'organització social i accés a l'aigua.

Aquestes recerques s'emmarquen en el conjunt més ampli que desenvolupen l'Observatori DESC i l'Observatori del Deute de la Globalització (ODG) en torn la construcció, gestió i explotació de grans infraestructures hídriques per al desenvolupament intensiu i massiu d'agroindústria de regadiu exportadora al conjunt del Marroc i els impactes sobre els drets humans, drets d'accés i control democràtic dels pobles sobre els recursos derivats d'aquest model integral extractiu a escala local i global. I una anàlisi comparada de models, criteris i indicadors d'avaluació de polítiques públiques i avaluacions d'impacte des d'una perspectiva integral que contempli la perspectiva de Drets humans i previngui la construcció, incorporació i proposta de nous indicadors i índexs socials específics aplicats a les polítiques, programes i projectes econòmics, comercials i de desenvolupament.

És així doncs, que per abordar el doble eix des de la interdependència i la complexitat, l'objectiu ha estat detectar els elements que hi intervenen. Això s'ha fet principalment a partir de dos casos d'estudi. Un centrat en com els canvis en les formes de gestió de l'aigua, orientats a la maximització impacten i tenen incidència en l'exercici i vulneració dels drets econòmics, socials i culturals de les poblacions locals induint les poblacions a dur pràctiques d'adaptació i supervivència, la fragmentació i la migració. Afectacions que també incideixen sobre el medi augmentant la pressió sobre els recursos hídrics, afavorint processos de desertització i salinització dels freàtics al Marroc – província de Zagora. El segon cas es en el marc de l'Estat Espanyol l'estudi de la remunicipalització des de la seva relació amb el Sud Global com a lluita contra l'espoli i la recuperació de capacitat de govern per part de les poblacions locals. La suma d'ambdós, permet extreure els efectes concrets que aquest tipus de

polítiques públiques i econòmiques tenen sobre les persones i els medis.

Finalment, aquest treball s'entén com part d'un treball més ampli. Com hem apuntat al començament hi ha vasos comunicants entre el Nord i el Sud Global i l'àmbit de l'aigua és un exemple per poder-ho veure de forma clara. En aquest sentit, el present treball es completa amb un estudi sobre la remunicipalització, un fenomen de gran abast que té el seu origen a Amèrica Llatina com a resposta a l'espoli, en aquest cas, el perpetrat a través dels serveis d'aigua urbana i sanejament.

01. INTRODUCCIÓ

Amb aquest informe volem donar a conèixer una de les diverses actuacions i pràctiques que s'estan desenvolupant a Catalunya, en concret a la ciutat de Terrassa. Iniciatives que tenen per finalitat minorar les situacions de desigualtats i assegurar l'accés a béns de primera necessitat, com l'aigua. Béns que moltes vegades estan sota control privat i d'accés privatiu, com el cas de l'aigua a Catalunya. Intentarem posar en diàleg mirades de diferents indrets i l'existència de bones pràctiques que ens poden donar pistes per millorar les polítiques públiques, tant pel que fa a la formulació i l'elaboració com en la implementació municipal i supramunicipal d'aquestes. Ho farem a través de l'estudi de cas de les *Dones d'Aigua de Terrassa*, un espai de dones on l'objecte de pensament i d'acció és el dret a l'aigua, des d'una mirada integral ecofeminista.

Per agombolar-ho a nivell teòric ens situarem en les tesis dels drets humans emergents, dels drets econòmics, socials i culturals – amb una mirada ecofeminista decolonial – per demostrar

que a l'Europa Occidental també hi ha conflictes i desigualtats derivats de les formes de control i gestió dels béns essencials, que generen impactes en les vides de les persones. El treball que fa el col·lectiu Dones d'Aigua de Terrassa ens permet atendre a les causes i les conseqüències d'aquestes situacions a través d'una experiència de bones pràctiques. La posada en valor d'aquestes experiències ens pot ajudar a detectar i traçar estratègies per resoldre els reptes que les nostres societats viuen i viuran en les properes dècades.

Un cop abordats el marc teòric i l'experiència pràctica del col·lectiu Dones d'Aigua de Terrassa, desglossarem un seguit de conclusions, recomanacions i consideracions finals amb la finalitat d'ajudar a apuntar línies d'acció estratègica i polítiques públiques a implementar des de les administracions i les institucions público-comunitàries per poder donar cos a l'aigua, en tant que dret fonamental i bé comú de primera necessitat per la reproducció de la vida.

02. OBJECTIUS I HIPÒTESIS DE TREBALL

Les pràctiques d'exclusió a l'accés dels recursos es donen a gran escala entre territoris del Nord del Sud Global. Però aquestes relacions i pràctiques també succeeixen dins dels països del Nord Global. En aquests escenaris resulta del tot oportú recollir l'experiència i les bones pràctiques existents al Sud per portar-les al Nord, on els impactes generats per la privatització dels béns necessaris per la reproducció de la vida determinen mancances semblants.

Trobem en el marc de l'Estat Espanyol i Catalunya alguns exemples que sustenten aquesta hipòtesi de treball. El primer, un exemple recent, del primer trimestre de 2020, dels temporers de Huelva¹, situats als municipis de Lepe, Lucena del Puerto, Moguer i Palos de la Frontera, on hi ha 49 assentaments en els quals hi habiten milers de treballadors temporers, en la seva majoria subsaharians, sense subministrament d'aigua, durant la campanya de la recol·lecció de la maduixa. Segons l'Organització Mundial de la Salut (OMS) són necessaris entre 50 i 100 litres d'aigua per persona i dia per garantir que es cobreixen les necessitats més bàsiques i garantir la salut; quantitats que en aquest context de pandèmia haurien de ser superiors. I un altre exemple, el municipi de Salt, amb diversos episodis de dificultats per accedir a l'aigua. El 2013 quan es van tancar les fonts públiques perquè la gent més vulnerable no pogués accedir-hi i, el 2016, quan la Plataforma d'Afectades per la Hipoteca (PAH) va denunciar que 11 famílies no tenien accés a la llum i a l'aigua². Exemples que mostren la realitat de nombroses famílies que no tenen accés a l'aigua per qüestions de pobresa i d'emergència habitacional.

El context excepcional de la COVID-19 només fa que agreujar aquestes desigualtats. Des d'entitats com l'Aliança contra la Pobresa Energètica, el Sindicat de Llogateres de Catalunya, Càrites i també des de l'administració pública ens alerten que hi haurà més d'un terç de la població que viu o viurà en risc d'exclusió social, és a dir, que o bé no tindran accés o bé tindran moltes dificultats per accedir a béns bàsics com l'aigua, la llum, el gas, un sostre i una alimentació. Per poder fer un diagnòstic acurat de la situació actual hem recorregut a l'*Informe Foessa sobre exclusió i desenvolupament social a Catalunya* publicat aquest any 2020³.

- 1 El Diario el 20/03/2020: https://www.eldiario.es/andalucia/huelva/trabajadoresgobierno-asentamientos-lepe-covid19_1_1011978.html
- 2 http://www.elpuntavui.cat/article/2-societat/5-societat/702302-nova-protesta-pel-tancament-de-les-fonts-al-municipi.html?piwik_campaign=rss&piwik_kwd=mesSocietat i de l'01/06/2016 <http://www.elpuntavui.cat/societat/article/5-societat/972494-la-pah-denuncia-que-11-families-de-salt-no-tenen-aigua-o-llum.html>
- 3 <https://caritas-web.s3.amazonaws.com/main-files/uploads/sites/16/2019/07/Catalu%C3%B1a-VIII-Informe-FOESSA.pdf>

Taula 1 Resum Informe FOESSA (2020)

Ocupació	Persones
Llars amb la sustentadora principal a l'atur des de fa un any o més	158.000
Llars amb la sustentadora principal amb una ocupació d'exclusió	38.800
Llars amb la persona sustentadora principal amb una ocupació irregular: sense contracte i sense cobertura en la Seguretat Social	79.500
Llars sense persones ocupades, ni pensionistes contributius, ni amb prestacions contributives per desocupació	201.800
Llars amb almenys una persona desocupada sense formació ocupacional en el darrer any	1.250.500
Llars amb totes les persones actives desocupades	326.000
Consum	
Llars amb pobresa severa*	239.800
Llars en les quals hi ha privació d'almenys un bé considerat bàsic: aigua corrent, aigua calenta, energia elèctrica, evacuació d'aigües brutes, cuina, nevera, rentadora	167.900
Habitatge	Persones
Llars amb situacions d'infrahabitatge	34.800
Llars amb deficiències greus en la construcció, situació de ruïna i/o necessitat de rehabilitar la major part de les estructures de l'habitatge	202.400
Llars amb situacions d'insalubritat: humitat, brutícia i olors	589.800
Llars amb situacions d'amuntegament (<15 metres quadrats per persona)	960.000
Llars amb despeses excessives en l'habitatge (ingressos-despeses en habitatge < llindar de pobresa severa) o amb deutes relacionats amb el pagament de l'habitatge i els subministraments	944.000
Salut	Persones
Llars amb alguna persona sense cobertura sanitària	103.900
Llars en què algú ha passat gana freqüentment durant els darrers deu anys o n'està passant actualment	83.000
Llars en què tots els adults tenen alguna discapacitat, malaltia crònica o problemes greus de salut, cosa que els limita de cara a les activitats de la vida diària	65.700
Llars amb alguna persona dependent que necessita ajuda o cures d'una altra persona	61.900
Llars que han deixat de comprar medicaments i seguir tractaments o dietes per problemes econòmics	780.000
Taula d'elaboració pròpia amb dades extretes de l'Informe Foessa sobre Exclusió i Desenvolupament Social a Catalunya, 2019	

*ingressos inferiors al 30% de la renda mitjana equivalent, amb el llindar estable en euros constants com a mitjana de les quatre onades (2.945 € el 2007, 3.063 € el 2009, 3.339 € el 2013 i 3.416 € el 2018).

Segons el citat informe hi ha un aprofundiment de la polarització social a Catalunya. El 19,3% de la població catalana es troba en situació d'exclusió social. Entre els factors de prevalença d'exclusió social destaca l'atur, que multiplica per 2,6 el risc de caure en situacions d'exclusió social i per 3,7 el de caure en la pobresa severa. La diagnosi acurada de l'*Informe Foessa* recorda que, en matèria d'habitatge, 3 de cada 10 persones tenen dificultats: el cost de l'habitatge condemna el 12,4% a l'exclusió severa (afectant 944.000 persones), un 4% viu en habitatge insegur (afectant 300.000 persones) i un 16%, en habitatge inadequat (afectant 1.200.000). A més, un 25% de la societat s'ha vist obligada a reduir les despeses en subministraments (electricitat, gas i aigua), que han experimentat una pujada mitjana del 70% des de l'esclat de la crisi el 2008. I un teló de fons amb els factors de risc, la taxa d'exclusió és més alta si ets dona, tens entre 45 i 54 anys, ets immigrant, estàs a l'atur, ets família nombrosa i/o família monoparental. En el cas de les persones migrades, les taxes d'exclusió social entre les llars sustentades per persones de fora de la Unió Europea (46,8%) són clarament superiors, triplicant-les, a les sustentades per persones de nacionalitat espanyola (15,1%) o de la resta de la Unió Europea (18,5%). Les taxes d'exclusió social més elevades es concentren en les ciutats de més de 100.000 habitants (on viu el 62% de la població en situació d'exclusió). Ara bé, una part majoritària de la societat catalana (86,4%) considera que cal destinar més diners públics als serveis socials. De manera similar, el 74,1% de la població optaria per tenir més prestacions i serveis socials, pagant més impostos.

Tenint en consideració aquestes dades, es oportú buscar eines i pràctiques que actuïn davant d'aquestes desigualtats que cada any augmenten de manera exponencial. Algunes iniciatives embrionàries poden ser font d'inspiració ja que parteixen d'unir el dret a una vida digna, la integritat física i la salut amb el dret humà a l'aigua, trobant en l'ecofeminisme una proposta que permet traduir la lluita per la millora de les condicions de vida de la població en propostes d'incidència concreta en el nostre dia a dia.

Partint d'aquesta hipòtesi i les dades exposades, amb el present informe ens proposem com a **objectiu central demostrar per què és necessari replantejar i reformular les polítiques públiques al Nord Global per fer front a les restriccions i a les desigualtats per accedir als béns essencials**, en concret a l'aigua. En segon lloc, com els diàlegs entre Sud i Nord Global permeten crear mecanismes per fer front aquestes desigualtats. I finalment, els aprenentatges que iniciatives com la de Dones d'Aigua ens aporten de cara a detectar aquells aspectes que s'han de treballar per impulsar canvis i millores.

Amb aquest objectiu, s'analitza l'experiència de les Dones d'Aigua de Terrassa perquè ens ajuda a comprendre les connexions entre les desigualtats i la pressió sobre els ecosistemes: garantir el dret humà a l'aigua passa necessàriament per garantir la vida del planeta. Des d'una mirada ecofeminista s'entén, a més, que aquest objectiu només es pot acomplir des de les cures; tant entre les persones i comunitats humanes, com amb la sensibilitat pel medi, articulant una proposta de bones pràctiques que permeti comprendre la complexitat de les desigualtats i les noves tendències en matèria de drets.

03. L'ECOFEMINISME I ELS DRETS EMERGENTS. EINES PER A LA TRANSFORMACIÓ

Per poder trobar respostes a la principal preocupació d'aquest estudi, que és l'impacte social del control privat dels recursos i del col·lapse ecològic i social, apostem per mirar de trobar respostes en experiències concretes que ens demostrin fins a quin punt les dinàmiques de desigualtat en l'accés als béns són comunes al Nord i al Sud global.

Abans d'entrar en el terreny analític que pertoca, veiem interessant exposar des de l'abstracció com pensem que cal abordar la satisfacció de les necessitats humanes. Agafem les paraules de la filòsofa Marina Garcés, extretes del llibre *Fora de Classe* (2016) on ens dona a conèixer les tesis de la filòsofa hongaresa Ágnes Heller quan es pregunta *Qui té la potestat de decidir quines necessitats són reals i quines no?* i conclou que totes les necessitats humanes són reals, però no totes són bones ni es poden satisfer. Per Garcés, és “aquí on comença la ètica i la política”. Per l'autora, l'ètica és l'elaboració de valors concrets que ens permetin decidir, col·lectivament, que una necessitat és més bona que una altra. Aquest és un procés necessàriament plural, històric i conflictiu. I la política és la presa de decisions que se'n desprèn. Una política radicalment democràtica és aquella que compta amb la participació de tots els individus en l'elaboració dels nostres sistemes de necessitats i la seva satisfacció. En paraules de l'autora, “avui, aquesta democràcia radical ja no pot ser una utopia: en el món dels set milions d'humans fent-se la guerra i esgotant els recursos del planeta és una qüestió d'urgència” (Garcés, 2016:167).

Considerem que les teories emancipatòries que exposarem en aquest apartat – ecofeminisme, drets econòmics, socials i culturals entesos com a drets fonamentals i els drets emergents – són la base de l'acció política de l'estudi de cas: les Dones d'aigua de Terrassa. La metodologia que emprarem serà una aproximació etnogràfica mitjançant una entrevista qualitativa grupal semiestructurada per respondre al motiu d'existència d'aquest espai, a les principals línies de treball que han desenvolupat des del seu naixement, quin posicionament ideològic defensen, com veuen l'impacte del control de l'aigua sobre els drets econòmics, socials i culturals de la població i quins reptes consideren que tenim com a societat en la propera dècada. Alhora, analitzarem els seus materials i intentarem fer una síntesi de les idees més rellevants que ens hauran despertat o transmès amb la seva mirada violeta i la seva acció política.

En definitiva, la finalitat d'aquest estudi és exposar un seguit de reflexions, recomanacions i propostes per introduir la mirada ecofeminista, en relació a la gestió i el control dels béns, a les polítiques públiques i comunitàries que en els propers anys es duiguin a terme des de l'administració pública i la ciutadania. Intentarem reforçar - degut en part al moment que estem vivint amb la pandèmia mundial de la COVID19 - una dimensió que a voltes queda en la desmemòria, però que amb la crisi actual s'ha tornat a posar al centre dels debats: el concepte de gènere humà i la noció de bé comú. Conceptes rellevants per començar a teixir unes altres maneres de viure i una altra sensibilitat amb l'ecosistema del que forma part la humanitat.

3.1.

L'ecofeminisme, una resposta integral al col·lapse global

L'aigua és sinònim de vida, és a dir, la reproducció de la vida – en sentit global – depèn de l'aigua, que és l'element necessari per al desenvolupament, la integritat i la renovació de totes les formes de vida.

En relació amb l'accés i ús dels recursos resulta avui dia evident que vivim una fase límit a nivell global. Però com en qualsevol col·lapse sempre hi ha una historicitat i està subjecta a un principi de causalitat. Com assenyala Eudald Carbonell, “necessitem repensar-nos com a humans. Aquesta podria ser la conclusió tal com funcionen les coses en aquests moments. Col·lapse, catarsi o extinció són moments crítics uns més que d'altres. En una extinció no hi ha retorn, són processos irreversibles. En canvi la catarsi o el col·lapse són processos amb reversibilitat”⁴. Aquesta visió de col·lapse dels recursos, limitats, i de l'espècie està molt fonamentada en l'obra de Jorge Riechmann (2018) qui parla de crisi civilitzadora i de l'evidència, en definitiva, de l'extrema vulnerabilitat del món. En aquest escenari es mostra la interdependència entre tots els éssers que habiten el planeta Terra, i en particular la nostra condició d'inquilines – i no propietàries. De tal manera, les regles de gestió, els criteris econòmics i els principis de convivència i col·laboració han de respondre a les condicions de col·lapse. Per Riechmann, la condició per resoldre les crisis ecològiques que amenacen a la humanitat és fer front al sistema socioeconòmic, tant a nivell global com dels estats-nació, no únicament per frenar la crisi ecològica, sinó també per canviar les regles del joc, partint del que ara ja es pot considerar una gran evidència: no és possible continuar fent cas omís als símptomes d'un món malalt. Malgrat una dinàmica global encara depredadora, basada en el màxim benefici privat com a motor del desenvolupament, veiem com s'ha posat a l'agenda pública la consciència de responsabilitat dels humans en la crisi ecològica i la necessitat d'afrontar els reptes d'aquesta interdependència ecosistèmica.

En aquests moments, amb la pandèmia global de la COVID19, ha quedat palesa la petjada ecològica que genera el sistema capitalista i com son de necessaris canvis profunds per modificar els objectius i els mitjans que orienten les activitats de les societats actuals i futures. En definitiva, reformular el model d'acumulació, el model ètic i la forma de coneixement. Amb una idea que cal tenir en consideració en l'elaboració de les mesures de xoc, en particular, i de les polítiques públiques, en general: focalitzar l'acció contra la COVID19 en el desplegament de mesures d'emergència que no vagin dirigides a les causes estructurals de la pandèmia constitueix un error de conseqüències dramàtiques i considerar el nou coronavirus com un fenomen aïllat és perillós. Si quelcom ens ha ajudat a veure la pandèmia és la relació entre l'epidemiologia i l'economia política, ja que el punt de partida neix dels efectes de la industrialització capitalista del cycle alimentari, en concret de la producció agropecuària. Les condicions de la seva expansió inclouen quatre dècades de polítiques neoliberals que han contribuït a erosionar dramàticament les infraestructures socials que ajuden a sostenir la vida.

Aquesta mirada, de caire ecosocialista, sorgida en el si del moviment ecologista de finals dels anys seixanta, proposa accions coordinades, individuals i col·lectives, de conten-

4 Extret de l'entrevista complerta publicada pel diari El 9 nou el 5 de maig del 2020 <https://el9nou.cat/sonaripolles/actualitat/quant-desapareguin-els-liders-la-humanitat-sera-mes-humana/>

ció i de transformació. Ara bé, juntament amb la mirada ecosocialista considerem interessant incorporar la mirada ecofeminista, necessària per analitzar, comprendre i prevenir els impactes que el control dels béns té en les nostres vides i en el planeta, en el marc de la defensa dels drets humans emergents i dels drets econòmics, socials i culturals.

Per l'ecofeminisme, la humanitat es troba davant d'una crisi ecològica global que no pot destriar-se del sistema capitalista patriarcal. L'esgotament dels recursos naturals i l'escalament global converteix la crisi econòmica en una crisi ecològica i al revés, com si fossin dues cares d'una mateixa moneda. El sistema econòmic en què vivim és insostenible en termes ecològics, socials i reproductius. Segons l'economista feminista Amaia Pérez Orozco (a Herrero i Pascual, 2010) ens trobem davant una crisi ecològica, una crisi de reproducció social i una crisi de les cures imprescindibles per viure, que es produeixen entre els països del Sud i el Nord Global i també dins d'aquests. Unes polítiques que posin al centre la vida és el que defensen per reduir els impactes d'aquestes crisis, però alhora caminar cap a un canvi de les regles del joc i de les dinàmiques globals.

Amb autores com Val Plumwood (1993), l'ecofeminisme critica el sistema de valors nascut amb l'edat moderna basat en el dualisme entre conceptes oposats, jerarquitcats i excoients com a ciència/sabers ancestrals, treball productiu/treball reproductiu, cultura/naturalesa, home/dona, raó/emoció, públic/privat, on els primers són valorats positivament i vinculats al món masculí, i els segons, infravalorats i assignats a l'àmbit femení. En relació amb l'objecte d'estudi, en els impactes sobre els drets que té el control dels béns, la comprensió de la cultura com a superació de la naturalesa justifica ideològicament el seu domini i explotació. La consideració de la primacia d'allò masculí (associat a la raó i a la independència) legitima que el domini sobre el món físic el protagonitzin els homes i que les dones quedin relegades al cos, al món inestable de les emocions i a la naturalesa. En aquest sentit, Val Plumwood defensa que les dicotomies reduccionistes han de ser reformulades no en termes d'oposició, sinó de complementarietat, per construir una convivència més respectuosa i lliure.

Els reptes són majúsculs per situar la micropolítica de les cures a la macropolítica global. És a dir, que estigui el *com* en el centre, també, de les relacions Nord – Sud, de les aliances internacionals i en la formulació de les polítiques públiques. Una nova organització social que prengui partit per anar a l'arrel, a les causes que provoquen els conflictes i les desigualtats, i no tant en apaivagar els impactes i les conseqüències generades pel model de gestió i de control dels béns. Es tracta de construir una nova relació amb el poder. No un poder sobre, sinó un poder distribuït i compartit. Una democratització de les decisions d'allò comú, de les polítiques públiques i una transparència que impulsi una rendició de comptes que serveixi per millorar i reparar allò que aguditza les desigualtats socials entre iguals.

Segons exposa Yayo Herrero (2010) “tots els ecofeminismes comparteixen la visió que la subordinació de les dones respecte els homes i l'explotació de la naturalesa són dues cares d'una mateixa moneda i responen a una lògica comuna: la de la dominació patriarcal i la supeditació de la vida i la naturalesa a la prioritat de l'obtenció de beneficis”. Per l'autora, el capitalisme patriarcal ha desenvolupat tot tipus d'estratègies per sotmetre ambdues i relegar-les al terreny de l'invisible. Per això, els diferents corrents ecofeministes busquen una transformació d'arrel de les maneres en què les persones ens relacionem entre nosaltres i amb la naturalesa, substituint les fórmules d'opressió, imposició i apropiació, i superant les visions antropocèntriques i androcèntriques.

L'ecofeminisme fa una dura crítica als actuals patrons de creixement econòmic i de les polítiques de desenvolupament que no han tingut en consideració els límits ecològics i que han dificultat la construcció d'un món més sostenible i més just. En aquesta línia, la filòsofa i física Vandana Shiva descriu l'*ecofeminisme* (Shiva, 1997) com una filosofia i una pràctica activista que defensa que el model econòmic i cultural occidental es va constituir, s'ha constituït i es manté per mitjà de la colonització de les dones, dels *pobles estrangers*, de les

seves terres, i de la naturalesa. Vandana Shiva acusa el “mal desenvolupament” occidental de provocar l’empobriment de les dones i de les poblacions locals, principalment indígenes, víctimes primeres de la destrucció de la naturalesa i de les seves formes de subsistència. La crítica de l’autora índia és contundent a l’actual model social, científic, econòmic i cultural, i proposa una mirada diferent sobre la realitat quotidiana i la política, donant valor a elements, pràctiques i subjectes designats pel pensament hegemònic com a subalterns, i que han estat invisibilitzats històricament. Alhora, alerta que els sistemes econòmics influeixen en els valors culturals i socials. Per tant, una economia de la mercantilització crea una cultura de la mercantilització, en la qual tot té un preu, però res no té valor.

La Nova Cultura de l’Aigua arrela les seves bases en l’ecofeminisme sorgit al Sud, amb una mirada decolonial que impregna tot el seu pensament i acció. La mateixa Shiva, en els seus llibres ens ofereix veritables pous de suggeriments analítics i de línies a treballar des de les institucions públiques i comunitàries per implementar unes altres polítiques o, si més no, enfocar-les en un altre barem de prioritats alhora d’implementar-les. La crítica la basa en tres pilars fonamentals:

- a. El model econòmic centrat en el creixement i on les dones són considerades no productives i econòmicament inactives. I proposa una economia que mesuri com es protegeixen la vida humana i la vida de la Terra. Per mostrar aquesta disparitat, s’han proposat els conceptes de *petjada ecològica* i *petjada civilitzatòria*.
- b. Les reformes econòmiques basades en la idea del creixement il·limitat en un món limitat només es poden mantenir si les elits s’apropien dels recursos de totes.
- c. La desregulació del comerç, la privatització i la mercantilització de les llavors i els aliments, de la terra i l’aigua, de les dones i els nens, degrada els valors socials, reforça el patriarcat i intensifica la violència contra les dones.

Proposa al mateix temps solucions enfocades a una organització social vinculada al concepte de subsistència on s’interconnecten corrents ideològics i pràctiques que giren al voltant de la sobirania alimentària, la democràcia participativa i la reciprocitat amb els sistemes naturals. Amb la naturalesa, respectant la seva riquesa i diversitat inherent, com una condició prèvia per a la supervivència de totes les criatures d’aquest planeta. I entre les persones fent un canvi en les relacions humanes, sobretot entre les dones i els homes. Això no només significa un canvi en les diverses divisions del treball (divisió sexual, treball manual/mental i urbà/rural, entre altres), sinó, sobretot, la substitució de les relacions monetàries o mercantils per principis com la reciprocitat, la mutualitat, la solidaritat, la confiança, el compartir i el tenir cura dels altres, el respecte a l’individu i la responsabilitat pel tot.

3.2.

Un marc emergent: els drets econòmics, socials i culturals són drets fonamentals

Per traduir aquesta mirada ecofeminista en els drets humans, partim de la premissa que els drets econòmics, socials i culturals són drets humans fonamentals. El dret humà a l’aigua és indispensable per viure dignament i és una condició prèvia per a poder realitzar altres drets humans. L’aigua és un recurs natural limitat i un bé públic fonamental per la vida i per la salut. Segons el Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals podem constatar la

manca d'un accés generalitzat a l'aigua, tant a països del Sud Global com a països del Nord Global⁵. A més a més, més de 1.000 milions de persones els manca el subministrament suficient d'aigua i milers de milions no tenen accés als serveis adequats de sanejament, fet que comporta la contaminació de l'aigua i múltiples malalties relacionades amb l'aigua. Segons estudis⁶ d'UNICEF i la OMS almenys 1.800 milions de persones prenen aigua contaminada. A més, 2.500 milions de persones queden sense accés al sanejament bàsic.

Tal i com es recull en el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals:

Article 11

1. Els Estats membres en el present Pacte reconeixen el dret de tota persona a un nivell de vida adequat per a si i la seva família, fins i tot alimentació, vestit i habitatge adequats, i a una millora contínua de les condicions d'existència. Els Estats membres prendran mesures apropiades per a assegurar l'efectivitat d'aquest dret, reconeixent a aquest efecte la importància essencial de la cooperació internacional fundada en el lliure consentiment.

Podem considerar que el Dret Humà a l'Aigua és el dret de totes les persones a disposar d'aigua suficient, salubre, acceptable i accessible per a l'ús personal i domèstic. El Dret Humà a l'Aigua s'enquadra en la categoria de les garanties indispensables per assegurar un nivell de vida adequat, perquè és una de les condicions fonamentals per a la supervivència. Alhora que està indissolublement associat al dret a la salut, al dret a un habitatge i a una alimentació adequades i de qualitat. Conseqüentment, els Estats han d'adoptar mesures integrals eficients per fer efectiu el Dret Humà a l'Aigua sense cap discriminació, ja que el deteriorament dels recursos hídrics i la seva distribució desigual estan agreujant la pobresa ja existent. Al mateix temps que han de prendre consciència que el Dret Humà a l'Aigua inclou diversos continguts o, si es vol, drets enllaçats com el dret a no patir talls de subministrament o a la no contaminació dels recursos hídrics⁷. L'aigua ha de tractar-se com un bé social i cultural i no només com un bé econòmic.

Seguint aquest fil, tot i tractar-se d'una necessitat tan essencial, el Dret Humà a l'Aigua és considerat com a "dret emergent", en el sentit que expressa una demanda posterior a la consolidació del llenguatge dels drets humans a partir de la Declaració Universal de 1948. L'Institut de Drets Humans de Catalunya entén que els drets humans emergents són "reivindicacions legítimes de la societat civil dirigides a la formulació de nous o renovats drets humans. Fa seixanta anys que es va redactar la Declaració Universal dels Drets Humans. Des de llavors, tant les societats nacionals com la societat internacional han patit profundes transformacions a mesura que s'intensificava la globalització, apareixent com a resultat noves necessitats humanes. Els drets humans emergents pretenen traduir aquestes necessitats en nous drets". Entre els drets humans emergents ens trobem, des de formulacions estrictament innovadores, com el dret a una renda bàsica, fins a noves interpretacions de drets clàssics, com per exemple el dret a accedir a les medicines, una prolongació del clàssic dret a la salut. Tot i aquesta dualitat entre nous drets i actualitzacions dels drets clàssics, el concepte de drets humans emergents pretén acabar amb la dicotomia històrica en la que s'han dividit els drets humans: civils i polítics i econòmics, socials i culturals. I busca superar les contradiccions entre els drets col·lectius i els individuals. Els drets emergents suposen una nova concepció de la participació ciutadana, donant veu

⁵ E/C.12/2002/11. 20 de enero del 2003. Naciones Unidas. Consejo Económico y Social. Comité de Derechos Económicos, Sociales y Culturales. 29º período de sesiones. Ginebra, 11 al 29 de noviembre del 2002. Tema 3 del programa. Observación general N° 15 2002).segons estudis

⁶ Informe d'UNICEF i la OMS "Progresos en materia de agua potable, saneamiento e higiene: informe de actualización de 2017 y evaluación de los ODS"

⁷ Recentment s'han incorporat aspectes nous en aquest sentit en la Directiva d'aigua Potable del Consell de la Unió Europea.

als actors nacionals i internacionals que tradicionalment han tingut un nul o un escàs pes en la configuració de les normes jurídiques nacionals, com les ONG, els moviments socials i les ciutats. Són, per tant, reivindicacions de la societat civil que aspira a un món més just i solidari.

Davant la crisi ecològica que estem patint, és important subratllar la importància del dret al medi ambient, si es vol com a dret emergent però ja recollit a constitucions, tractats i resolucions internacionals. Sabem, però, que sovint els drets emergents són concebuts com a drets de segona, jeràrquicament infraordenats als drets civils i polítics que fonamenten el pacte liberal i, molt especialment, al dret a la propietat privada (que és entès com a dret civil doncs assegura una igualtat merament formal). Les entitats que defensen els drets humans emergents han treballat des de fa dècades per tal que el dret a l'aigua i el sanejament siguin un dret humà. Es basen en el fet que els estats membres de les Nacions Unides el reconeixen com a tal, però centenars de milions de persones no poden dur a la pràctica aquest dret fonamental. Des d'aquestes entitats, volen compromisos i que es compleixin les agendes internacionals en matèria de drets humans, des d'una òptica transformadora, enfocada a les persones i comunitats excloses i marginades. Per aconseguir aquests compromisos és essencial garantir el dret humà a l'aigua i el sanejament, ja que és una necessitat prèvia, transversal que determina la fragilitat d'altres drets com el d'educació, l'erradicació de la pobresa o la possibilitat de construir processos d'empoderament de les dones.

Algunes resolucions de l'Assemblea General de les Nacions Unides emmarquen la defensa d'aquestes tesis. És el cas de la *Resolució 64/292* de l'Assemblea General, del dret humà a l'aigua i al sanejament: “reconeix que el dret a l'aigua potable i el sanejament és un dret humà essencial pel gaudi de la vida i de tot els drets humans”. O la *Resolució 66/288* “reafirmem els nostres compromisos relatius al dret humà a l'aigua potable i el sanejament, que ha de fer-se efectiu gradualment en benefici de la nostra població, respectant plenament la nostra sobirania nacional”.

4. LA REMUNICIPALITZACIÓ DE L'AIGUA PER LA RECUPERACIÓ DE LA VIDA

La multitud d'experiències en relació amb les lluites socials per la conquesta de drets que s'han produït a Catalunya a través del municipalisme ens mostra que no estem davant un fenomen nou. Però sí que estem davant d'un model d'actuació nou, que recull experiències del Sud Global i acull teories ecologistes i feministes que defensen la consecució d'aquests drets emergents, que en altres períodes històrics no es contemplaven. Entenem, també, que un dels motius de lluitar des d'un territori concret, des d'un municipi, té a veure amb la globalització i la pèrdua absoluta de sobirania política de les comunitats humanes per decidir el present i el futur de la seva comunitat. Pensem que hi ha una relació directa entre les lluites pels drets emergents actuals i la lluita per les sobiranes; que es concreta en aquest municipalisme transformador que va més enllà de les administracions públiques i que vol recuperar la potestat per decidir sobre el control, la gestió i l'ús dels béns comuns d'un espai territorial concret.

En el proper apartat veurem qui són i què fan l'espai Dones d'Aigua de Terrassa. Però, prèviament, per situar-nos en el marc teòric que acompanya l'estudi de camp, podem avançar que les seves accions es desenvolupen en un espai territorial concret, la ciutat de Terrassa. I tenen com a objectiu cabdal la remunicipalització de l'aigua. Per aquest motiu, volem exposar algunes pinzellades sobre la remunicipalització dels recursos i la recuperació del municipi com a espai comú. Per fer-ho, ens hem submergit en la tesi de l'Edurne Bagué (2020), que té com a objecte d'estudi la gestió de l'aigua a Terrassa. Part de la seva tesi apunta a que les institucions, en tant que regulen i organitzen la vida social, són dinàmiques, es transformen i canvien en funció de quina és la societat de cada període. Aquesta dialèctica ens obre la porta a defensar que les polítiques públiques no són matèries immòbils i que poden reformular-se a partir de les necessitats bàsiques i dels desitjos de la ciutadania compromesa en el bé comú i en la justícia social i ambiental; en definitiva, que tinguin en compte la reproducció de la vida.

Actualment, a Catalunya, ha entrat amb força una corrent de pensament i d'acció en relació a la remunicipalització i remunicipalització que s'està dotant de corpus pràctic a través d'experiències com la municipalització de l'aigua, de l'energia, del servei de recollida de les escombraries, dels serveis funeraris, etc. En el cas que ens pertoca, estem parlant de la remunicipalització de l'aigua de Terrassa. Per Bagué la remunicipalització s'entén com "una pràctica per a la recuperació del control sobre la vida que es comprèn en un espai pròxim i concret, fet que contribueix a donar centralitat a l'espai local interpellant directament a la dimensió sociopolítica del municipi com a espai que s'imbrica també amb la concepció de comunitat i que s'expressa en la participació i l'exercici de la democràcia. D'aquesta manera, l'espai municipal apareix com aquell en el qual és possible trencar amb la distància i l'aïllament que caracteritza les institucions. Per la seva proximitat amb les problemàtiques i situacions del dia a dia, permet un treball estret i humà, a partir del qual produir en clau de territori entès com a espai en el qual té lloc la vida. Així doncs, és possible observar que la remunicipalització s'articula sobre la noció de comuna en tant que permet la restauració d'un espai de vincles, relacions i elements que conformen el col·lectiu

(Harvey, 2013). Un vincle que embolica allò polític i allò social, és a dir, entre la ciutadania i les institucions, però també entre la pròpia ciutadania. Però el municipi també implica la cerca de vincles amb l'entorn, generant noció de territori. Aquesta triple vinculació permet el desplegament d'eines per a la recuperació i el control de les institucions, dels recursos i del rumb de la societat per part de les persones" (Bagué, 2020).

Es tracta, doncs, d'un procés de recuperació de la presa de decisions polítiques, enmig d'aquesta necessitat de canvi de model de societat, que ha de quedar reflectit en un canvi de concepció del servei d'aigua urbana. Per Edurne Bagué implica una revisió integral de les diferents dimensions de la realitat sociopolítica i emfatitza que estem en un moment històric determinat on allò comú i l'espai local ocupen un lloc central. Sobretot canviant el paper de la ciutadania, la pròpia estructura i l'articulació del coneixement i canvis en el model de governança, introduint una concepció més complexa, com a procés. Citem de la seva tesi una referència a Linebaugh: "els comuns fan referència a una producció en i de la comunitat. Una comunitat entesa en un sentit ampli, això és, éssers humans, naturalesa, biosfera, espectre electromagnètic i l'univers" (a Jiménez i Puello-Sucarrás, 2017) partint del principi d'interdependència com a marc i com a exercici de govern, i també com a territori (entre allò urbà i no urbà).

Seguint aquestes tesis segons les quals "l'aigua és comuna més enllà de la seva qualitat de bé i recurs, perquè la comunitat, les persones que la defensen, consideren que és inalienable i inapropiable de la pròpia vida. Això ve donat perquè és el pilar de la vida mateixa i no és una decisió associada a la propietat sobre ella. És el paper que té per a la sostenibilitat de la vida mateixa de la comunitat. Per això se li atorga l'estat de comú (Bagué, 2020). És així que es considera el municipi com l'espai de trobada i d'experimentació per recomposar l'autogovern local incorporant formes de govern més participades i democràtiques.

En qualsevol conflicte per l'aigua hem de tenir en compte dues consideracions importants per entendre els rols de poder pel control dels recursos. Per una banda, la majoria de guerres han vingut determinades pel control dels recursos, per la terra i per l'aigua sobretot, ja que l'ocupació humana va lligada a les fonts d'aigua. Per altra banda, els vells estats-nació en el món es van articular tenint com a base el control polític i social dels recursos naturals. Aquestes dues constatacions generals, poden aterrar-se en qualsevol anàlisi de cas concret i determinat. En moltes ocasions la mirada occidental no ens permet analitzar els conflictes en base a la lluita pel control de l'aigua i com el poder de l'estat s'enforteix o es debilita gràcies al control dels recursos naturals. Si mirem, però, els conflictes que abans posàvem d'exemple sobre els temporers de Huelva i els veïns i veïnes de Salt veurem que aquestes pugnes determinen qui té una posició de poder en l'accés a l'aigua, és a dir, com la privacitat d'un dret fonamental com és l'aigua en perjudica i dificulta l'accés i l'ús. La propietat privada de recursos comuns i l'extracció dels recursos del Sud per part del Nord són els dos pilars que ajuden a que el capitalisme s'imposi com a model econòmic mundial. Com diu Silvia Federici (2016), són la font de l'acumulació originària. Tal i com hem exemplificat anteriorment amb els temporers de Huelva i les famílies de Salt, però que és una tendència general a la majoria de municipis de Catalunya, l'aigua en mans privades dificulta el seu ús domèstic i quotidià per la població amb dificultats econòmiques.

Les *Dones d'Aigua de Terrassa* defensen que cal canviar d'arrel l'estructura que controla un bé fonamental com és l'aigua també als països del Nord Global i coneixent-les i estudiant-les podrem mostrar que les resistències al paradigma hegemònic poden ajudar a elaborar unes polítiques públiques on la cobertura de les necessitats per la vida humana i del planeta estiguin al centre, a l'Estat espanyol i per extensió a la Unió Europea.

05. LES DONES D'AIGUA DE TERRASSA, UN EXEMPLE DE BONES PRÀCTIQUES AL NORD GLOBAL

Per poder demostrar que hi ha situacions en el Nord Global de vulneració dels drets fonamentals i que hi ha entitats que vetllen per avançar cap a una concepció integral del Dret Humà a l'Aigua vam considerar que era adequat mostrar-ne un cas i per fer-ho hem escollit un grup que pensa i actua des de la mirada violeta i ecologista a la ciutat de Terrassa.

Terrassa és la tercera ciutat més gran de Catalunya i havia estat un dels centres industrials més importants de Catalunya i Europa. Aquest passat industrial és part de l'estructura social i política actual de la ciutat, fet que explica per què el seu servei d'abastament estava en mans de l'empresa privada Mina Pública d'Aigües de Terrassa des de 1842. Una empresa estretament vinculada als industrials de la ciutat. És aquest mateix passat industrial el que també ajuda a comprendre la capacitat organitzativa que defineix aquesta ciutat vallesana que va comptar amb un fort moviment sindical i obrer de base, sobretot en la lluita contra el Franquisme, però també el paper de les elits polítiques egarenques. En aquesta ciutat del Vallès Occidental, els efectes de la Crisi de 2008 es van fer notar especialment durant el 2013 quan es va registrar una taxa d'atur del 24,01%. Hem de recordar que en aquell moment encara es practicaven talls de subministrament a les llars que no podien pagar el rebut d'aigua. Davant d'aquesta situació, i enmig del context del 15M, un grup de veïns i veïnes de la ciutat va creure que era necessari treballar per recuperar la gestió del servei d'aigua i així va néixer la Taula de l'aigua de Terrassa.

El context generat pel 15M d'arrel municipalista en el qual la ciutadania havia posat en escac les institucions i els dubtes sobre el sistema polític representatiu van ser un element que ha creuat tot el procés de remunicipalització de Terrassa i explica bona part de l'estratègia que va emprar la *Taula de l'Aigua*. Una estratègia que va trobar una conjuntura política que va afavorir, per necessitat dels propis actors polítics, la obertura a acceptar remunicipalitzar el servei i incloure innovació en el model. Malgrat tot, el procés va ser molt tens dins la ciutat on l'alcalde va rebre amenaces i els poders fàctics van sentir trontollar per primera vegada en molt de temps l'andami de les seves relacions de poder local.

La Taula de l'Aigua es va crear a finals del 2013, en un moment en què la ciutat estava notant els efectes de la Crisi del 2008 amb especial gravetat (Taula 2). Com part d'aquests efectes està el reeiximent de la capacitat d'articulació social d'aquesta ciutat vallesana, motivada pel 15M. És en aquest marc hem de situar aquest grup de persones que, davant d'aquest context, es pregunten sobre la capacitat i la necessitat de recuperar el control sobre aquells elements que són imprescindibles per la vida. És així com l'aigua passa a formar part de les lluites de la ciutat convertint-se en punta de llança, en tant que bé comú a partir del qual la resta de les coses poden ser. En un context de mirada constituent, la remunicipalització, per la Taula de l'Aigua agafa una importància cabdal (Bagué, 2020).

Taula 2 Taxa atur Terrassa

Gener	Atur	Taxa ⁸ %
1996	9.818	13,19
1997	9655	12,97
1998	8.229	11,05
1999	6.404	9,00
2000	5.727	7,69
2001	5.468	6,25
2002	6.124	7,00
2003	6.853	7,83
2004	7.351	8,40
2005	9.520	10,88
2006	9.816	11,22
2007	9.406	10,75
2008	10.162	11,61%
2009	16.256	15,78%
2010	20.358	19,82%
2011	20.668	20,25%
2012	22.156	21,96%
2013	24.092	24,01%
2014	23.187	23,10%
2015	21.295	20,80%

Font Anuari Estadístic Ajuntament de Terrassa

La creació de *Dones d'Aigua* ve motivada per diferents accions impulsades per la Taula de l'Aigua, a petició del 1r Parlament Ciutadà, convocat pel Consell d'Entitats d'Acció Ciutadana i la podem situar temporalment al març del 2017, quan es va dur a terme una gran manifestació nacional, d'àmbit català, en defensa de la gestió pública i democràtica de l'aigua a la ciutat. Elles mateixes ens certifiquen que “Dones d'Aigua vam sorgir arrel d'aquesta manifestació on hi vam ser des del convenciment que l'accés a l'aigua potable ha de ser garantit com un dret humà i universal i ha d'estar gestionat pels serveis públics des de la perspectiva del bé comú”. La seva filosofia segueix a la Nova Cultura de l'Aigua que aposta per la governança pública d'aquest servei a través de la participació, del control ciutadà, de la transparència, la sostenibilitat ecològica i la justícia social, incidint en la premissa que l'aigua és un bé escàs i que és imprescindible per a la salvaguarda de la Terra. És per això que s'ha considerat imprescindible conèixer experiències com aquesta per concretar nous models de gestió de recursos públic-comunitaris.

8 Extret de l'entrevista grupal a Dones D'Aigua de Terrassa realitzada per Núria Comerma (7 d'abril del 2020)

El programa d'acció de l'entitat Dones d'Aigua de Terrassa se centra en educar, visibilitzar la relació dona i aigua i, fonamentalment, incidir en les polítiques públiques de la ciutat de Terrassa envers la gestió de l'aigua i tot el que està relacionat amb el seu cicle.

Il·lustració 1 Fotografia de la manifestació del mes de març de 2017 a Terrassa.

Tot això difonent els valors de l'aigua com a bé comú i dret humà universal. Ho fan a través d'exposicions (per exemple "Té gènere, l'aigua?") o participant en la guia d'activitats del Servei d'Educació de l'Ajuntament de Terrassa, entre altres activitats. Però, sobretot, amb l'impuls de l'Observatori de l'Aigua de Terrassa (OAT, en endavant), que és l'òrgan de participació en les polítiques municipals, creat després d'assolir l'empresa pública de l'aigua a Terrassa, però amb un funcionament autònom de l'administració. L'OAT treballa per la governança de l'aigua a través de 4 conceptes bàsics: la participació, el control ciutadà, la coresponsabilitat i el treball col·laboratiu.

Il·lustració 2 Dones d'Aigua. Font: Dones d'Aigua

Taula 3 Espais de l'OAT ens els quals participen Les Dones d'Aigua de Terrassa

Taula Educació: s'ha creat una xarxa de complicitats entre les escoles i la ciutadania interessada, per definir, donar forma i valor al concepte de «Nova Cultura de l'Aigua a la ciutat», expressada essencialment en els principis i objectius de la gestió de l'aigua pública a la ciutat.

Grup de treball Dret Humà a l' aigua. Grup que té com a principi i objectiu el dret d'accés a l'aigua potable i al servei de sanejament bàsic entès com un dret humà fonamental. Consideren que cap persona ha de veure's privada de l'accés a l'aigua per motius econòmics. Per aconseguir que el dret humà a l'aigua a Terrassa sigui una realitat proposen que totes les llars disposin d'aigua, sigui quina sigui la seva situació. Objectiu: El mínim vital d'aigua (3m³ per persona al mes)

Grup treball Qualitat i sabor de l' aigua. No és suficient que l'aigua sigui apta per al consum humà, sinó que s'ha de garantir un servei d'alta qualitat, suficient perquè s'estengui la cultura de l'ús de l'aigua de l'aixeta i no se'n justifiqui el consum envasat. El seu repte en aquest àmbit seria: conscienciar sobre la pressió consumista d'aigua embotellada.

Plenari de l'OAT amb la representació social de les entitats, dels sindicats, de la política, del món acadèmic, de les escoles i de la universitat, del món econòmic, i de representants de les consumidores.

4.1. Té gènere l'aigua?

La pregunta central que es fan des de l'inici de la seva activitat és si «l'aigua té gènere?» I conclouen amb fets empírics que “efectivament l'aigua té gènere ja que encara avui, en moltes parts del món, són les dones les proveïdores d'aigua per poder viure”⁹. Elles són les que la van a cercar, la carreguen i les que caminen desenes de kilòmetres diaris, fins a les seves llars. Una dada, segons el diari *El País*, les dones inverteixen 16 milions d'hores al dia en només 25 països subsaharians. Un rol que ve imposat, per la desigualtat de gènere existent en el seu entorn social. Per altra banda, en altres indrets, també són elles, les dones, les protagonistes indiscutibles de la lluita per l'accés a l'aigua i contra les polítiques neoliberals dels seus governs que són còmplices de la contaminació dels recursos hídrics sota els interessos d'un capitalisme depredador que opera al Sud Global violentant territoris i persones i, en especial, les dones dels pobles originaris que exposen les seves vides per defensar l'aigua, el territori i els seus cultius. A més, som conscients que l'aigua com a bé essencial i font de vida s'ha de situar en el marc de les cures com un valor d'ús social imprescindible i, per tant, el concepte de dones, aigua i territori va estretament lligat. L'aigua no pot ser un negoci en mans privades, ha de ser un bé desmercantilitzat i al servei de la vida”¹⁰. En el marc de l'entrevista grupal volen fer palès que:

9 Extret de l'entrevista grupal a Dones D'Aigua de Terrassa realitzada per Núria Comerma (7 d'abril del 2020)

10 Idem

“

“som un col·lectiu amb una vida relativament curta i que, per tant, estem en procés d'aprenentatge i formació. Però el que tenim clar és que ens sentim part del moviment ecofeminista i que ens identifiquem plenament amb el seu ideari. Estem creant espais de “subversió” feminista. Espais de subversió davant d'un capitalisme que ha vist en l'aigua, i en molts dels serveis públics, fabulosos nínxols de negoci. Volem seguir en el nostre empeny d'incidir en les polítiques públiques de la nostra ciutat. Tenint en compte que mai seran les institucions les que podran canviar el món, si no els moviments socials amb el seu dia a dia.”¹¹

Des d'aquesta mirada ecofeminista han elaborat el programa d'acció centrat en educar, visibilitzar i incidir en les polítiques públiques.

“

“La mirada ecofeminista ens ha fet prendre consciència d'alguns fets de la vida quotidiana que volem canviar i transformar. Ens ha fet introduir els valors del bé comú. Que vivim en un planeta limitat i que ens hem de qüestionar el model actual capitalista que és econòmicament i socialment insostenible. Que hi ha recursos naturals que són essencials per a la vida i que no poden estar en mans privades com l'energia, l'aigua, la llum, i el gas. Per tant, defensem que siguin socialitzats a través dels serveis públics i participats”¹²

4.2.

Una nova relació amb l'aigua. Un exemple que ens pot ajudar per reformular les polítiques públiques i la gestió dels recursos al Nord Global

Des del col·lectiu Dones d'Aigua de Terrassa tenen clara la relació que hauríem de tenir la humanitat amb l'aigua: “Respectuosa i conscient que l'aigua és un bé escàs. Tenir en compte que l'activitat humana ha d'estar al voltant de la cura de la vida en un model econòmic sostenible i un consum responsable i limitat”¹³, seguint les tesis de la Nova Cultura de l'Aigua. Per aquest motiu, davant la futura, i actual, escassetat de l'aigua en alguns indrets del món, des del col·lectiu es defensa una necessària transformació de l'escala de valors a les nostres vides respecte a aquest recurs natural. Un canvi d'actitud i una conducta responsable en l'ús de l'aigua que no comprometi la qualitat dels aqüífers, rius, llacs, etc. ni la disponibilitat d'aquest recurs per a les generacions futures. Dins la funció social de l'aigua, la Nova Cultura de l'Aigua presenta diferents tipus d'aigua per al seu ús que per les Dones d'Aigua de Terrassa és important remarcar, dins del concepte del Dret humà a l'aigua:

11 Ibidem

12 Ibidem

13 Extret de l'entrevista grupal a Dones D'Aigua de Terrassa realitzada per Núria Comerma (7 d'abril del 2020)

- a. L'aigua de vida o el mínim vital que és la necessària per viure i que hauria de ser gratuïta per a tothom (uns 30 litres per dia) .
- b. L'aigua d'ús ciutadà que s'hauria de pagar a preu de cost (uns 20 litres diaris).
- c. L'aigua de luxe - l'aigua d'extres privats com per exemple piscines o camps de golf (uns 200 litres o més diaris) - el preu s'incrementaria notablement en relació al preu de l'aigua d'ús ciutadà.
- d. L'aigua de negoci, l'aigua que s'utilitza per obtenir un benefici i que també ha de ser incrementat sobre el preu d'ús ciutadà i mai hauria de ser subvencionada públicament como succeeix en alguns casos. La despesa per a l'aigua de luxe hauria de servir per facilitar l'aigua de vida a les persones que no tenen recursos.

Les Dones d'Aigua de Terrassa ajuden a defensar les tesis encaminades a que l'aigua és un bé col·lectiu i com a tal ha de ser controlat democràticament. Elles entenen l'aigua com a valor social, econòmic i ambiental. Ha de ser gestionada de forma global a partir de tots els aspectes que afecten al cicle integral de l'aigua inclou aspectes tècnics, relacionats amb aigua de boca, aigua d'alta, etc.; aspectes socials, relacionats amb el dret a l'aigua, la salubritat, etc.; i aspectes econòmics, relacionats en la negociació del lucre a partir d'un preu just, equitatiu i solidari.

El camí per afrontar els reptes que tenim actualment: mantenir el dret d'accés a l'aigua potable intentant frenar les desigualtats, tant entre continents, entre països, com entre les diferents classes socials. Apunten que davant d'una situació d'escassetat d'aigua, l'amenaça recau sobre tres aspectes fonamentals per al benestar humà: la producció d'aliments, la salut, i l'estabilitat política i social. Defensen la necessitat de preservar-la per garantir el futur de tots els éssers vius del planeta, sense cap mena de jerarquia.

En època de confinament i de COVID19 aquests aspectes que apunten des de Dones d'Aigua de Terrassa es fan més visibles i necessaris per poder respondre des de les institucions públic-comunitàries als reptes socials actuals i intentar reparar el col·lapse global existent.

06. CONCLUSIONS

El desenvolupament capitalista i la urbanització planetària han portat els conflictes - sobre el control, la gestió i l'ús dels béns - que tradicionalment es donaven en entorns rurals, també a les ciutats. Alhora, la crisi climàtica ha accentuat la tensió entre les comunitats d'un territori concret i les empreses extractives que ja tenien conflictes de caràcter més social i econòmic, però que avui s'articulen a una dinàmica que inclou allò ambiental. Mentre escrivim aquestes línies, ens trobem en plena pandèmia de la COVID19, que mostra que moltes de les tesis defensades seran més vigents i que els reptes plantejats augmentaran. S'estan aguditzant més les desigualtats socials i l'accés a béns bàsics tant necessaris per la reproducció i la cura de la vida com és l'aigua. Evidentment, tal i com hem vist al llarg del text, totes les mesures s'haurien d'haver pres fa anys, quan des de l'ecologisme s'estava visionant l'actual escenari, però amb la crisi mundial que s'està vivint i que s'agreujarà en els propers mesos es fa més indispensable que mai prendre mesures com les que s'exposen en aquest informe.

Ateses les diferents informacions presentades, es fa necessari entomar de forma seriosa la transició cap a models ecològica i socialment sostenibles. Això implica un treball titànic que va des dels aspectes més estructurals a aquells àmbits de treball més particulars i quotidians. En aquest sentit és fonamental treballar en matèria de política pública, de reconversió del model econòmic i productiu, així com en una transformació institucional per tal de poder garantir al màxim possible que el col·lapse i el decreixement forçat no comporti un augment exponencial dels sectors de la població més fragilitzats per unes estructures socials generades i mantingudes en els pilars de les desigualtats, de la vulneració de drets i foment de la pobresa.

En l'actualitat ja se sap que l'accés a aquests béns és finit i que per tant, el paradigma civilitzatori no pot estar edificat sobre el creixement a l'infinit. Els pilars civilitzatoris es veuen obligats a virar vers estructures que posin la vida al centre, entenent que sostenibilitat té a veure amb mantenir-se en el temps i amb procurar que les condicions per la vida digna de les persones passa per cuidar també els entorns dels quals les societats humanes en formen part.

En definitiva, podem extreure un seguit de **conclusions**, per obrir diferents línies d'actuació des de les administracions i institucions públic-comunitàries per tal d'afrontar els reptes que se'ns plantegen en la propera dècada.

1. En relació al vessant del diagnòstic podem constatar que augmentaran els conflictes socials entorn el control de l'aigua degut al canvi climàtic. Aquests conflictes seran de diferent naturalesa: entre agricultors i miners, entre pobles i ciutats i entre regions del mateix continent o país i altres. L'escenari d'emergència climàtica en el que estem entrant ens fa preveure, que assegurar i garantir l'accés a l'aigua per al conjunt de les activitats associades a la vida de les persones (dret humà i manteniment dels ecosistemes) serà cada cop més difícil. Això fa necessari trobar maneres d'assegurar l'accés universal per al consum humà vital. Atesa aquesta situació és necessari fer política de prevenció, prefigurant diferents escenaris plausibles, Els conflictes existiran, per tant, cal buscar fórmules imaginatives per poder aconseguir resoldre'ls . El que se'n sostreu de l'informe és que aquestes fórmules han de partir del fet que l'aigua és un bé comú i com a tal ha de ser tractat. Per tant, hi ha implí-

cita la necessitat de pensar formes d'organització i govern al seu voltant i redefinir l'accés, els usos i les prioritats.

2. Pel que fa al vessant democratitzador d'aquesta nova cultura cal emfatitzar el paper dels actors socials i el conjunt de les persones i comunitats que tenen un pes i que han mostrat la seva capacitat en poder proposar i aportar idees, eines i recursos en el disseny de les polítiques. Les Dones d'Aigua de Terrassa en són només un dels múltiples exemples que podríem relatar sobre ciutadania conscienciada i empoderada que actua en el seu territori per transformar les dinàmiques i les polítiques pel bé comú i la reproducció de la vida. Per això és important que siguin preses en compte.
3. En relació a la conceptualització i a la formulació de les polítiques públiques, els pilars i la filosofia que fonamenten la Nova Cultura de l'Aigua (NCA) ens ajuden a millorar els objectius i les finalitats d'aquestes. Valorem que és important apostar d'una manera decidida i determinada per implementar la filosofia de la Nova Cultura de l'aigua. Com diuen les Dones d'Aigua de Terrassa, “apostem per la governança pública d'aquest servei a través de la participació, del control ciutadà, de la transparència, la sostenibilitat ecològica i la justícia social, incidint en la premissa que l'aigua és un bé escàs i que és imprescindible per a la salvaguarda de la Terra, tal com recull la Nova Cultura de l'Aigua”. D'aquesta se'n deriva la necessitat de canviar la mentalitat descolonitzant el pensament per entendre que l'aigua és un dret fonamental. Segons les Dones d'Aigua de Terrassa, dins la funció social de l'aigua, la NCA presenta diferents tipus d'aigua per al seu ús que per a nosaltres és important remarcar, dins del concepte del Dret humà a l'aigua.

En definitiva, és necessari marcar com a prioritats polítiques de totes les agendes, des de la més local a la més internacional, cuidar l'aigua. Per tant, un canvi de mentalitat i de mirada per resoldre els conflictes i els impactes (Franz Fanon, 1999). Per poder aconseguir aquest canvi de mentalitat i de praxi política es proposen les següents **recomanacions**:

1. Tot i que el sistema internacional dels drets humans acull la idea que els drets humans són indivisibles, interdependents i d'igual importància, els drets econòmics, socials i culturals han estat sistemàticament descuidats, considerant que es tracta de principis i no pas de drets directament exigibles davant els tribunals. Superar aquest escull que existeix entre els drets econòmics, socials i culturals i els drets civils i polítics en termes de justícia és una de les condicions fonamentals per poder assegurar la universalitat de tots els drets humans. Per això, és necessari treballar vers una normativitat jurídica, de rellevància que atorgui a l'aigua el rang de bé col·lectiu, és a dir, un bé que no és ni privat, ni estatal.
2. Fer front als riscos i desastres vinculats a la problemàtica ambiental, des d'una mirada ecofeminista a través de la qual vetllar per unes propostes i polítiques integrals. Per poder dur-ho a terme cal treballar en una política de prevenció i de realisme davant els riscos i desastres que poden succeir.
3. Revisar la normativa i les propostes de regulació existents en matèria d'aigua i les competències administratives per tal de treballar per assegurar que es facin bones pràctiques i que puguin servir per assegurar la garantia del dret a l'aigua i la salut dels ecosistemes de les aigües per usos associats a la producció i àmbits de luxe (golfs, *resorts*, etc).
4. L'aigua de vida o el mínim vital és l'aigua necessària per viure, per aquest motiu hauria de ser gratuïta per a tothom (30 litres per dia). En aquest sentit, cal intensificar els àmbits de treball en matèria de tarificació (assequibilitat) i mecanismes d'accés (comptadors i mecanismes de garantia per assegurar que tots els assenta-

ments habitacionals tenen connexió a la xarxa). Elaborar un mapeig de la situació per municipis i fer una actualització i un buidatge del conjunt de propostes treballades en actiu per trobar les llacunes i comprendre les línies de treball en les quals aprofundir.

5. Dotar de recursos econòmics la necessària capacitat operativa de gestió tècnica per oferir un servei de qualitat de l'aigua.
6. Elaborar polítiques que impliquin a tota la societat, enfortint i desenvolupant la corresponsabilitat i la presa de decisions comunitària. Per tant, apostar per la implementació i desenvolupament de models i pràctiques de govern col·laboratiu, co-creació i coproducció de polítiques públiques. Afavorint mecanismes i processos de presa de decisions amb capacitat d'adaptabilitat a les noves realitats i necessitats, que tot apunta que seran de fluctuació i dinàmiques, i no pas estàtiques i predictibles.

Per tot això, seria necessari transitar cap a un model econòmic que posi la vida al centre, i per tant que posi la cura de l'aigua com a una de les prioritats a satisfer. Per poder fer-ho és necessari articular aliances publico-comunitàries que tinguin per objectiu el benestar de la gent i de la terra. Com diu Yayo Herrero un metabolisme econòmic de transició ecofeminista que sigui una esmena a la totalitat del capitalisme extractivista en què vivim i alhora sigui una proposta integral de funcionament social. Des de diferents àmbits ja s'estan treballant propostes de gestió público-comunitària dels béns comuns i dels serveis públics que posin la vida al centre. Per poder transitar cap a aquest model, s'han de concebre les polítiques públiques com aquelles decisions i accions que es prenen per part de les institucions col·lectives, formades per l'administració pública, els agents socials involucrats i la ciutadania d'aquell territori, davant d'una necessitat, un problema o un conflicte. Per aquest motiu parlem de gestió i de polítiques público-comunitàries, on la participació activa de tots els agents és present en totes les fases de les polítiques, des de la formulació a la implementació a la avaluació de les mateixes.

Els reptes que tenim com a societat són majúsculs i la ciutadania ha d'anar acompanyada des de les administracions públiques amb normatives, mesures i polítiques que ajudin a millorar les condicions de vida de la població i dels ecosistemes. El control i la gestió dels recursos és un tema complex, on múltiples interessos i necessitats es barregen en la formulació de les polítiques públiques que marquen el control i la gestió dels béns comuns. Amb aquest informe s'ha procurat posar el focus en una resposta integral per la cura, la reproducció i la gestió de l'aigua que ens permeti convertir el dret a l'accés i ús de l'aigua en un dret fonamental i efectiu.

07.

BIBLIOGRAFIA

- Bagué, Edurne (2020) A REMUNICIPALIZACIÓN DEL AGUA EN TERRASSA (CATALUNYA). LA LUCHA DE LA TAULA DEL'AIGUA POR UN MODELO DE GESTIÓN DEL AGUA COMO COMÚN (2014-2019, Tesi doctoral, Directora: Lourdes Romero Navarrete, Centros Estudios e Investigaciones Superiores en Antropología Social (CIESAS) gràcies al programa de beques COANCyT 2'15-2019, Mèxic
- Castro, A. El desafio de pensar diferente (CLACSO, 2018)
- DIRECTIVAS DIRECTIVA (UE) 2020/2184 DEL PARLAMENTO EUROPEO Y DEL CONSEJO de 16 de diciembre de 2020 relativa a la calidad de las aguas destinadas al consumo humano (versión refundida) (Texto pertinente a efectos del EEE)
- Fanon, F. Los condenados de la tierra (Txalaparta, 1999)
- Federici, S. Calibán y la Bruja. Mujeres, cuerpo y acumulación originaria (traficantes de sueños, 2016)
- Garcés, Marina (2016) Fora de Classe, Arcadia
- Harvey, David 2013 Ciudades Rebeldes. Madrid: Ediciones Akal.
- Herrero, Y a82019) La vida en el centro, Libros en Acción
- Herrero López, Y i Pascual, M. “Ecofeminismo, una propuesta para repensar el presente y construir el futuro”. CIP-Ecosocial - Boletín ECOS. (gener-març de 2010), núm. 10.
- Herrero, Y.; Pascual, M. CIP-Ecosocial - Boletín ECOS. (gener-març de 2010), núm. 10). Ecofeminismo, una propuesta para repensar el presente y construir el futuro
- Informe Foessa sobre Exclusió i Desenvolupament Social a Catalunya, 2019 <http://www.elpuntavui.cat/article/2-societat/5->
- JIMÉNEZ, CAROLINA Y PUELLO-SOCARRÁS, JOSÉ FRANCISCO (2017) “Las disputas en torno a la común. Experiencias comunales de gobierno desde abajo como alternativas contrahegemónicas”, Proyecto agenda común para construir paz. Mediaciones populares y sociales desde el Observatorio Nacional de Paz *Lo común: alternativas políticas desde la diversidad*, [Coords.] Carolina Jiménez Martín, José Francisco Puello-Socarrás, Alejandro Robayo Corredor, Mario Rodríguez Ibáñez, *Colección Estudios Técnicos para la construcción de la paz*, Bogotá.
- Plumwood, V. Feminim and the Mastery of Nature (Routledge ,1993)
- Riechmann, J. Ecosocialismo descalzo (Ed. Icaria 2018)
- Shiva, Vandana i Mies, M. (1997) Ecofeminismo, Icaria, Barcelona
- Shiva, Vandana (2004) Las Guerras del Agua. Contaminación, privatización y negocio, Icaria, Barcelona
- Eiarí El 9 nou el 5 de maig del 2020 <https://el9nou.cat/osonaripolles/actualitat/quan-desapareguin-els-liders-la-humanitat-sera-mes-humana/>

- El Diario el 20/03/2020: <https://www.eldiario.es/andalucia/huelva/trabajadoresgo-bierno-societat/702302-nova-protesta-pel-tancament-de-les-fonts-al-municipi.html>?
- piwik_campaign=rss&piwik_kwd=mesSocietat i de l'01/06/2016 <http://www.elpuntavui.cat/societat/article/5-societat/972494-la-pah-denuncia-que-11-families-de-salt-no-tenen-aigua-o-llum.html>
- <https://caritas-web.s3.amazonaws.com/main-files/uploads/sites/16/2019/07/Catalu%C3%B1a-VIII-Informe-FOESSA.pdf>
- <https://www.idhc.org/ca/recerca/projectes/drets-humans-emergents>

